

Stockholm, den 23 september 2024

En statlig ordning med brottförebyggande åtgärder för barn och unga (SOU 2024:30)

Diarienummer: S2024/00978

Inledning

UNICEF Sverige utgår i remissvaret från lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen och lägger ett särskilt fokus på de rekommendationer Sverige har fått från FN:s barnrättskommitté i mars 2023. UNICEF Sverige har valt att besvara remissen övergripande med synpunkter kring vissa förslag som bedöms vara särskilt relevanta utifrån ett barnrättsperspektiv.

Utredningen föreslår en ordning i Sverige lik den i Danmark med ungdomskriminalitetsnämnd, utifrån ett statligt huvudmannaskap. Syftet är att åstadkomma tydligare åtgärder från samhället när barn har hamnat i en kriminell bana samtidigt som de ska möjliggöra tidiga, tillräckliga och mer samordnade insatser för att förebygga fortsatt kriminalitet.

UNICEF Sverige ser positivt på utredningens ambitiösa förslag att satsa på barn och ungdomar i riskzonen för att ge största möjliga hjälp och tidigt stöd. Detta ligger i linje med de rekommendationer Sverige fick i mars 2023 från FN:s barnrättskommitté. Kommittén betonade att en strategi för att förebygga ungdomsbrottslighet bör bygga på forskning om orsakerna till barns inblandning i brott, samt säkerställa tidiga insatser för barn i riskzonen och stöd till deras familjer.^[1] UNICEF Sverige saknar dock resonemang som motiverar hur de föreslagna förändringarna med en ny myndighet ska kunna stödja dessa barn på ett bättre sätt än nuvarande system och göra verklig skillnad för barn.

För närvarande pågår flera utredningar som rör målgruppen barn som är i behov av sociala insatser och som är i riskzonen för eller begår brott. Här vill UNICEF Sverige påtala vikten av att de nya förslagen integreras på ett konstruktivt sätt som bidrar till att stärka samhällets förmåga att rättssäkert och effektivt möta de berörda barnens behov.

En ny statlig myndighet mot ungdomskriminalitet

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att en ny statlig myndighet, Myndigheten mot ungdomskriminalitet (MUK), ska inrättas. Tanken är att skapa ett samarbete mellan Polismyndigheten, kommunerna och Kriminalvården. I korthet innebär det att Polismyndigheten identifierar och förbereder ärenden, kommunerna tar fram beslutsunderlag till MUK och genomför de beslut som MUK fattar. Den nya ordningen bör enligt utredningen regleras samlat i en särskild lag, som ska benämnas lag om brottförebyggande åtgärder för unga.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige avstyrker förslaget i kapitel 8.4. UNICEF Sverige ser likt det särskilda yttrandet från SKR, inte att en flytt av beslutanderätten från socialnämnden till MUK löser det centrala problemet, som är behovet av att tillhandahålla insatser av god kvalitet, baserad på forskning och beprövad erfarenhet. Dessutom saknar förslaget vetenskapligt stöd för att det ska

ha en betydande brottsförebyggande effekt. Vi menar även att förslaget är oproportionerligt repressivt mot barn vilket snarare kan riskera att påverka barns utveckling negativt.

UNICEF Sverige anser att namnet på den föreslagna lagen, lag om brottsförebyggande åtgärder för unga, skickar felaktiga signaler. Personer under 18 år är barn i juridisk mening och UNICEF Sverige anser att lagstiftningens namn bör återspegla detta.

UNICEF Sverige är enig med utredningen att berörda barn av rättssäkerhetsskäl ska få information och ha möjlighet att uttrycka sina åsikter, både innan beslut om en handlingsplan fattas och i genomförandet av planen (kap 8.3). Barnrättskommittén understryker att brottsbekämpande myndigheter måste garantera att barn får information om sina rättigheter och bemöts med respekt genom hela processen.^[2] Även om vi avstyrker förslaget ser UNICEF Sverige positivt på utredningens förslag om personligt möte (kap 9.6.2) där barnet eller den unge och dennes vårdnadshavare ska närvara om det inte finns särskilda skäl emot detta. Mötet ska utformas och anpassas så att barnet kan tillgodogöra sig syftet och innehållet och samtidigt ges möjlighet att framföra sin åsikt. Detta är något som alltid är viktigt enligt barns rätt till information utifrån barnkonventionen.

Ny målgrupp – barn som riskerar att involveras i allvarlig brottslighet

Utredningens förslag: Det finns skillnader mellan MUKs föreslagna arbete och det danska arbets sättet. I Danmark krävs en konkret brottsmisstanke för ingripande, medan det i Sverige föreslås (kap 8.2) att det ska räcka med att det finns en risk för att barnet kommer att begå allvarliga brott, enligt en bedömning gjord av polisen. Denna riskbedömning ska baseras på barnets beteende, levnadsförhållanden, eventuell tidigare brottslighet och övriga omständigheter, med särskilt fokus på om barnet vistas i en kriminell miljö. Innan beslut om hänvisning fattas, ska information om barnet inhämtas från den ansvariga kommunen.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige avstyrker förslaget i kapitel 8.2. Barn har enligt FN:s barnrättskommitté rätt till integritet och att inte visiteras eller anhållas utan anledning.^[3] Den föreslagna processen kan enligt UNICEF Sverige innebära risker för stigmatisering genom utpekandet av vissa barn som potentiellt kriminella utan konkreta brottsmisstankar.

Två alternativ för uppföljning och kontroll

Utredningens förslag: Utredningen presenterar i kapitel 8.4.5 två förslag för hur det statliga ansvaret med uppföljning och kontroll kan organiseras i den nya föreslagna ordningen. Det första förslaget ger Kriminalvården ansvar för att följa upp och kontrollera de brottsförebyggande åtgärderna. Det andra förslaget ger MUK både ansvar för beslut om åtgärderna och för uppföljning och kontroll av genomförandet.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige kan utifrån det utredningen presenterat inte tillstyrka något alternativ för uppföljning. Den nya målgruppen i förslaget inkluderar barn under straffmyndighetsåldern som inte nödvändigtvis är brottsmisstänkta eller avtjänar straffrättsliga påföljder. Oavsett vilken myndighet som skulle ansvara för uppföljning och kontroll skulle det innebära stora behov av kompetenshöjande insatser utifrån ett barnrättsperspektiv. UNICEF anser inte heller att det finns tillräckliga förslag på hur sådan kompetens skulle säkerställas.

Barns delaktighet i utredningen

UNICEF Sverige ser positivt på att utredningen har inhämtat barns åsikter från andra barnrättsorganisationer, men hade önskat att en större satsning hade gjorts att ta reda på vad barn i målgruppen själva anser kring just detta förslag. FN:s barnrättskommitté rekommenderade Sverige

att låta barn delta i arbetet med lagar och andra författningar som en integrerad del av utredningar som föregår ny lagstiftning.^[4] Att göra barn delaktiga i utredningens arbete leder till mer genomarbetade förslag som får bättre genomslag i praktiken. Ett gott exempel på en mycket väl genomförd utredning utifrån barnrättsperspektivet, som utredningen själv hänvisar till, är *Utredningen om barns möjligheter att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40)*.

UNICEF Sverige hade önskat en bredare barnkonsekvensanalys med djupare resonemang kring de negativa konsekvenser som förslagen kan generera för barn, både på kort och långt sikt. Så som förslaget är utformat nu ser vi en risk att införandet av MUK kan leda till parallella processer, vilket kan vara både ineffektivt och kostsamt, och samtidigt skapa stor förvirring hos de berörda barnen. Parallella system riskerar också att ge intrycket för barn och samhället i stort att sociala insatser är en form av straff. Vilket i sig riskerar att underminera socialtjänstens uppdrag att tidigt erbjuda stöd, ett arbete som bygger på tillit och förtroende. UNICEF Sverige anser att socialtjänstens förutsättningar för att ge evidensbaserade insatser som effektivt motverkar normbrytande beteenden behöver prioriteras framför detta nya lagförslag, och stärkas här och nu.

Pernilla Baralt

Generalsekreterare, UNICEF Sverige

Underlaget är framtaget av Li Melander, UNICEF Sverige. För kontakt och eventuella frågor: li.melander@unicef.se

^[1] CRC/C/SWE/CO/6-7, punkt 45 c

^[2] CRC/C/SWE/CO/6-7, punkt 45 g

^[3] CRC/C/SWE/CO/6-7, punkt 45 g

^[4] CRC/C/SWE/CO/6-7, punkt 6 b